

İŞTİRAKLERDEN ELDE EDİLEN BEDELSİZ HİSSELERİN NİTELİĞİ VE KAYDI

Sakıp ŞEKER*

I- KAR YEDEĞİ- SERMAYE YEDEĞİ AYRIMI

Kurumlar, sermaye artışlarını ya iç kaynaklarından ya da ortaklar tarafından taahhüt edilen aynı veya nakdi değerlerden karşılarlar. İç kaynakları Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre iki grupta incelemek gerekmektedir:

A- KAR YEDEKLERİ

- 1- Yasal yedekler,
- 2- Olağanüstü yedekler,
- 3- Statü yedekleri,
- 4- Özel fonlar

“Geçmiş Yıllar Karları” ise “kar yedeği” olarak değil, bilançoda ayrı hesapta “Geçmiş Yıllar Karları” olarak gösterilmiştir.

B- SERMAYE YEDEKLERİ

- 1- Yeniden değerlendirme değer artışları (Değer artış fonu),
- 2- Hisse senedi ihraç primleri (Emisyon primleri),
- 3- Hisse senedi iptal karları,
- 4- Maliyet artış fonu (GVK Md. 38),
- 5- Gider artış fonu (GVK Md. 57),
- 6- Kayda alınan emtia karşılığı,
- 7- İştirakler yeniden değerlendirme artışları,
- 8- Diğer sermaye yedekleri,

KVK'nın geçici 28. maddesi uyarınca kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlar bu gruptandırmada “Geçmiş Yıllar Karları” arasında gösterilir veya dönem içinde doğrudan sermayeye ilave edilebilir.

İçsel kaynaklardan sermayeye ilave edilen değerler karşılığında şirket ortaklarına, hisseleri oranında anonim şirketlerde “bedelsiz hisse senedi” veya limited şirketlerde “bedelsiz ortaklık payı” verilir.

Kar yedeklerinin sermayeye ilave edilmesi karşılığında ortaklara bedelsiz hisse verilmesi ile aynı yedeklerin ortaklara fiilen dağıtılması GVK'nın 94/6 (b) maddesinde 4369 Sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önce aynı mahiyette sayılmaktaydı. Yani her iki durumda da ortakların kurum bünyesinde oluşan karlar üzerinde tasarrufta bulunma imkanına sahip oldukları kabul edilmekteydi. Daha açık bir ifade ile kar yedeklerinden karşılanan sermaye artırımları, artırımını

yapan şirket yönünden kar dağıtımı yapıldığı, bedelsiz hisse alan ortak yönünden de kar payı (menkul sermaye iradı) elde edildiği kabul edilmekteydi. Sermaye yedeklerinin sermaye artırımı yoluyla sermayeye ilave edilerek şirket ortaklarına bedelsiz hisse verilmesi ise öteden beri kar dağıtımı olarak nitelendirilmemektedir. Sermaye yedeği niteliğindeki değerlerin sermayeye ilave edilmesinin kar dağıtımı sayılmadığı çeşitli kanun maddelerinde hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Sermaye yedekleri şirket tasfiyesi veya diğer nedenlerle ortaklara dağıtılması halinde sermayenin bir unsuru sayılarak, menkul sermaye iradı olarak vergilendirilmesi sözkonusu olamaz. Ancak, bu genel ilkenin bazı istisnaları vardır. Örneğin maliyet artış fonu; değer artış fonu ve gider artış fonunun sermayeye ilave dışında başka bir hesaba nakledilmesi veya işletmeden çekilmesi kurum bünyesinde vergilendirmeyi gerektirir. Bununla birlikte GVK'nın geçici 48. maddesi uyarınca "**Kayda Alınan Emtia Karşılıkları**"nın işletmeden çekilmesi sermayenin bir unsuru sayılarak vergilendirilmez. Hisse senedi ihraç primleri de aynı mahiyettedir. Değer artış fonlarının sermayeye ilave dışında herhangi bir şekilde ortaklara dağıtılması da vergilendirilmeyi gerektirir.

Gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından elde edilen karın sermayeye ilave edilmesinden sonra 5 yıl içinde sermayenin azaltılması veya tasfiye nedeniyle işletmeden çekilmesi işlemi de vergiye tabi tutulmayı gerektirmektedir.

GVK'nın 94/6. maddesinin (b) alt bendine 4369 Sayılı Kanun'la 1999 hesap dönemi kurum kazançlarından başlamak üzere 01.01.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe giren parantez içi hükme göre; "**karın sermayeye ilavesi kar dağıtımı sayılmaz.**" Bu hükmün uygulaması normal hesap dönemine tabi kurumlar için 2000 yılında gündeme gelecektir. Keza, 1999 yılı kazançları kurumlarca 2000 yılında sermayeye ilave edilebilecek ve bedelsiz hisse dağıtımı da ancak 2000 yılında gerçekleşebilecektir. 1999 yılından önceki yıllara ait dağıtılmamış karların sermayeye ilavesi değişen kanun hükmünden etkilenmemektedir.

II- SERMAYE YEDEKLERİNDEN SAĞLANAN BEDELSİZ HİSSELERİN İŞTİRAK EDEN KURUMDA MUHASEBE KAYDI

Sermaye yedeklerinden kaynaklanan bedelsiz hisse senetleri genellikle değerlendirme farklılıklarından meydana gelen fonlardır. Bu fonlar, işletmeye reel anlamda bir değer katmaz. Örneğin değer artış fonunun sermayeye ilavesi şirketin öz kaynaklarını reel olarak artırmaz. Gerçek kişi ortakların bedelsiz hisselerini defter kayıtlarında göstermesi gibi bir problem olmadığı halde, iştiraklerinde bu tür sermaye hareketleri olan şirketlerin bu kayıtlarını paralel olarak kendi defter kayıtlarında da izlemesi gerekir.

Tekdüzen Hesap Planı'nda 523 No.lu hesap "**İştirakler Yeniden Değerleme Artışları**"nı izlemek amacıyla açılmıştır. İşletmenin iştirakleri ile bağlı ortaklıkları bünyesinde yapılan yeniden değerlendirme dolayısıyla oluşan değer artışının sermayeye eklenmesi sonucunda, bu sermayeden işletmeye isabet eden kısmın (bedelsiz hisse senetleri veya payların) 523 No.lu hesabın alacağı karşılığı

242 İŞTİRAKLER veya 245 BAĞLI ORTAKLIKLAR hesabına borç kaydedilmesi gerekir.

ÖRNEK

İştirakteki sermaye artırımını 100 milyar TL, sermayeye katılma oranı %10 olsun.

- Sermaye artırımını yapan şirketin yapacağı kayıt

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE	100.000.000.000	
500 SERMAYE		100.000.000.000
522 MDV YENİDEN DEĞER ARTIŞI	100.000.000.000	
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE		100.000.000.000

- İştirak eden kurumun yapacağı kayıt

242 İŞTİRAKLER	10.000.000.000	
523 İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞER ARTIŞLARI		10.000.000.000

Maliyet artış fonu esas itibariyle bir kar yedeği olmakla birlikte, enflasyondan kaynaklanan bir değer düzeltmesi kabul edildiği için Maliye Bakanlığınca sermaye yedeği kabul edilmiş olup, 524 No.lu hesapta izlenmesi önerilmiştir. Ancak iştirak eden kurumda maliyet artış fonunun hangi hesapta gösterileceği konusunda bir belirleme yapılmamıştır. Bize göre, iştiraklerdeki maliyet artış fonunda iştirak eden kurumda isabet eden fon tutarı 242 veya 245 No.lu hesapların borcu karşılığında 529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ hesabında izlenmelidir. Diğer sermaye yedekleri de aynı hesapta veya diğer boş bulunan 525, 526, 527 ve 528 No.lu hesaplarda izlenebilir.

191 No.lu GVK Genel Tebliği'nde de belirtildiği üzere, sermayeye ilavesi kar dağıtımını ve sermayeye ilavesi nedeniyle ortaklara bedelsiz verilen hisselerin kar payı sayılmayacağı haller şunlardır (1)

- Yeniden değerlendirme artış fonlarının sermayeye ilavesi (VUK Mük. Md. 298),
- Maliyet artış fonunun sermayeye ilavesi (GVK Md. 38),
- Gider artış fonunun sermayeye ilavesi (GVK Md. 57),
- Hisse senedi ihraç primlerinin sermayeye ilavesi (KVK Geçici Md. 28),

Yeniden değerlendirme artış fonu ve maliyet artış fonu ile ilgili maddelerde bu fonların sermayeye ilave edilebileceği yazılı olduğu halde gider artış fonu ve hisse senedi ihraç primleri için böyle bir hüküm yer almamaktadır. Ancak Maliye Bakanlığı 190 No.lu GVK Genel Tebliği ile gider artış fonunun sermayeye ilave edilebileceğini belirtmiştir.

III- KAR YEDEKLERİNDEN SAĞLANAN BEDELSİZ HİSSELERE İŞTİRAK EDEN KURUMDA “GELİR” OLARAK MI “SER-MAYE YEDEĞİ” “OLARAK MI KAYDEDİLMELİDİR?”

İştiraklerdeki sermaye yedeklerinden kaynaklanan bedelsiz hisselerin iştirak eden kurumda “**İştirakler**” hesabına borç, “**İştiraklerde Sermaye Yedekleri**” hesabına alacak kaydetmek suretiyle izlenmesi konusunda bir tereddüt yoktur. Ancak, elde edilen bedelsiz hisselerin kar yedeklerinden kaynaklanması halinde iştirak eden kurumda “**sermaye yedeği**” olarak değil “**gelir**” olarak kaydedilmesi gerektiği şeklinde görüşler bulunmaktadır (2)

Maliye Bakanlığı 191 No.lu GVK Genel Tebliği’nde gayrimenkul veya iştirak hisselerinin satışından elde edilen kazancı sermayesine ilave eden kuruma iştirak eden kuruma verilen bedelsiz hisseleri kar payı olarak kabul etmemiştir.

Ancak, KVK’ya eklenen geçici 28. maddesinde, geçici 23. maddedeki “**bu kazançların sermayeye ilavesi kar dağıtımı sayılmaz**” cümlesinin bulunmadığı gerekçesiyle kurumlar vergisi mükellefi olan ortaklara verilecek bedelsiz iştirak hisseleri veya hisse senetleri elde eden kurum açısından nominal bedelleri üzerinden kurum kazancı olarak kabul edileceği ve bu kazancın KVK’nın 8/1. maddesi uyarınca iştirak kazançları istisnası kapsamında değerlendirilmesi gerektiği şeklinde görüşlerde bulunmaktadır (3)

“**Karın sermayeye ilave edilmesi kar dağıtımı sayılmaz**” cümlesinin GVK’ın 94/6. maddesinin (b-i) alt bendine taşınması ve bu cümlenin taşıdığı anlam konusu başka bir çalışmamızda açıklanmıştır (4). Sermayeye ilave işlemi stopaj uygulamasında kar dağıtımı saymayıp, diğer taraftan anılan Kanun’un 75. maddesi uygulaması yönünden kar dağıtımı saymanın bizce izah edilebilir yanı yoktur. Bu konudaki yanlış yorumlama, iştirak edilen kurumdan sermayeye ilave edilen bir değer iştirak eden kurumda “**gelir**” sayılması gibi bir sonuca götürmekte olup, bu durum muhasebe sistemine de aykırı bir sonuç doğurmaktadır. Bu yazımızda, iştirak edilen kurumda sermayeye ilave edilen bir değer iştirak eden kurumda “**gelir**” olarak kaydedilip kaydı edilemeyeceği konusunu irdeleyeceğiz.

Öncelikle gayrimenkul satış karını KVK’nın geçici 28. maddesine göre sermayesine ilave eden bir kurumun kendine iştirak eden kuruma verdiği bedelsiz hisselerin iştirak eden kurum tarafından “**gelir**” olarak kayıtlara alınıp alınamayacağını ve böyle bir işlemin sonuçlarını inceleyelim.

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 8/1. maddesinde iştirak kazançları kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. İştirak eden kurumun, iştirak edilen kurumun kazancından pay alabilmesi ancak iştirak edilen kurumun kar dağıtımı kararı alması ile mümkündür. Elde edilen kazancın sermayeye ilavesine karar verilmiş olması halinde dağıtılacak bir kazançtan söz edilemez.

Bir görüşe göre, KVK’nın yürürlükten kalkan geçici 23. maddesi uygulaması sonucu iktisap olmuş iştiraklerin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olmalıdır (5)

_____/_____
242 İŞTİRAKLER

640 İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ

_____/_____
Böyle bir kaydın yapılmasının gerek hesap planı açıklamalarına gerekse olayın özelliğine uymadığını belirtmek isteriz. Yukarıdaki gibi bir kayıt sonucunda, tahsil imkanı olmayan bir değer, gelir hesaplarına alındığı takdirde bu gelirin dağı-

tılması imkan dahiline girer. İşletmenin nakden veya hesaben tahsil imkanı bulunmayan bir değeri, gelir hesapları arasında gösterilmesi, gelirin tanımına da uygun değildir. Sonuç itibariyle bedelsiz hisselerin sermaye yedeğine alınması mecburiyeti vardır.

Yukarıda da belirtildiği gibi gelir hesabına kayıt yapılsa dahi fiilen kar dağıtımı mümkün olmayacağı için (borçlanma hariç) bedelsiz hisse bedelinin bu defa kar yedeği olarak bilançoda tutulması gerekecektir. Böyle bir işlemin işletmeye sağlayacağı pratik bir yarar da yoktur. Bu nedenle iştiraklerdeki kar yedeklerinin sermayeye ilave edilmesi sonucunda elde edilen bedelsiz hisseleri sermaye yedeklerinde olduğu gibi doğrudan sermaye yedekleri hesabına kaydedilmelidir. Kayıt şu şekilde yapılmalıdır.

_____/_____
242 İŞTİRAKLER HESABI
 529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ
 01 İştirak (A)'daki Sermaye Artışı
 _____/_____

İştirak eden kurum, isterse sermaye yedeklerinde gösterilen bu değeri kendi sermayesine ilave edebilir.

İştirak edilen kurum kendine iştirak eden kuruma fiilen kar dağıtımı yaptığı takdirde ise kayıt şu şekilde yapılır.

_____/_____
132 İŞTİRAKLERDEN ALACAKLAR
 640 İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ
 01 İştirak (A)'dan Elde Edilen Kar Payı
 _____/_____

Sonuç hesaplarına intikal ettirilecek olan bu kar, kurum kazancı içinde gösterilecek olup, beyannamede KVK'nın 8/1. maddesi uyarınca iştirak kazançları istisnası olarak vergi matrahının hesabında indirilecektir. Söz konusu kazanç, iştirak edilen kurumda vergilendirilmiş olduğundan veya vergilendirilmiş sayıldığından iştirak kazancı elde eden kurum tarafından tekrar vergilendirilmeyecektir.

Bedelsiz elde edilen hisse senetlerinin 3 aydan fazla süre elde tutulduktan sonra elden çıkartılmasından elde edilecek kazancın vergiden istisna edilmesi ayrı bir değerlendirme konusu olmakla birlikte, bedelsiz hisse senetlerinin elden çıkarılması halinde, kurumun mali yapısının güçlendirilmesi şeklindeki genel amacın ihlal edilmesi söz konusu değildir. Çünkü hissenin el değiştirmesi kurum yönünden bir zafiyet yaratmaz, sadece ortak değişir ve şirketten bir nakit çıkmaz.

IV- SONUÇ

Bize göre, gerek gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satış karının gerekse diğer vergiye tabi 1999 yılına ait karların GVK'nın 94/6 (b) alt bendine göre sermayeye ilave edilmesi nedeniyle elde edilen bedelsiz hisselerin, iştirak eden kurum tarafından "**temettü geliri**" olarak değil, "**sermaye yedeği**" olarak kayıtlara alınması gerekir. Bedelsiz hisselerin gerçek kişi ortaklar tarafından elde edilmesi halinde de bunların anılan Kanun'un 75. maddesine göre vergi alacağı dahil menkul sermaye iradı olarak beyan edilerek, gelir sayılması söz konusu edilemez.

Fransız, Alman ve İsviçre Hukuku'nda karın sermayeye ilavesi işlemi tek bir hukuki işlev kabul edilerek bedelsiz hisselerin ortakların ödeme güçlerinde bir artış sağlamadığı gerekçesiyle bedelsiz hisseler vergiye tabi gelir olarak kabul edilmemektedir (6). 4369 Sayılı Kanun'la yapılan değişikliklerle esasen Türk Vergi Hukuku'nda da şirketlerde karın sermayeye ilave edilmesi, "**tek işlem**" kabul edilmiştir.

Aksine görüş ve değerlendirmeler 4369 Sayılı Kanun'un vergi sistemimizde yarattığı değişiklikleri yeterince kavrayamamaktan kaynaklanmaktadır. Bazı yönlerine katılmasak da, 4369 Sayılı Kanun vergi sistemimizde alışa geldiğimiz bazı anlayışları değiştirmiştir.

Belki de bu Yasa'ya karşı her yönden gelen direncin nedenlerinden birisi de,

Yasa'nın henüz vergi otoritelerince dahi yeterince kavranamamış olmasıdır. Yasa hükümlerini kamuoyuna anlatmak ve benimsetmek, Yasa'yı çıkarmaktan daha güç bir iş olsa gerek.

Bu konudaki açıklamalarımız başka bir yazımızda örnekleriyle ve kanun gerekçesiyle açıklanmış olduğu için burada tekrardan kaçınılmıştır (7). Bu konuyla ilgili olarak henüz Maliye Bakanlığı bir açıklama yapmamıştır. Bu konunun yargıya gitmeden çözümlenebileceği kanaatini taşımaktayız.

Öte yandan geçici 23. maddedeki "**karın sermayeye ilavesi kar dağıtımı sayılmaz**" cümlesinin geçici 28. maddeye konulmadığı gerekçe gösterilerek sözkonusu kazançların sermayeye ilavesi nedeniyle edinilen bedelsiz hisselerin menkul sermaye iradı sayılması gerektiği şeklindeki görüş sahiplerine; üretim tesislerinden teşvik belgeli yatırım yapmak üzere kurulacak bir sermaye şirketine veya yeni kurulacak yabancı ortaklı anonim şirkete aynı sermaye olarak konulmasından doğan kazancın durumu ne olacaktır diye sormak gerekmektedir. Bu kazançlardan 94/6 (b-ii) maddesine göre stopaj da yapılmayacaktır. Bedelsiz hisse senedi alacak olan gerçek kişiler bu senetleri kar payı olarak kabul edip vergi ödeyeceklerse geçici 28. madde hükmünü kanun koyucu niçin koymuştur? Yatırımların teşviği bu anlayışla nasıl sağlanacaktır?

*** Maliye Bakanlığı E. Gelirler Başkontrolörü, YMM**

(1) İç kaynakların kar yedekleri, sermaye yedekleri şeklinde sınıflandırılmasının vergi mevzuatında ve ticaret hukukunda bulunmadığı, bu ayırımın Tekdüzen Hesap Planında yapıldığı, bir genel tebliğe göre vergi kanunlarının yorumlandırılması ve anlamlandırılmasının hukuken mümkün olmadığı ileri sürülerek, 191 No.lu GVK Genel Tebliği eleştirilmiştir (A. Bumin DOĞRUSÖZ, "Vergi Hukuku Açısından Bedelsiz Hisse Senetleri", **Yaklaşım**, Yıl: 7, Sayı: 79, Temmuz 1999. s. 24)

(2) Haluk ERDEM, "Bedelsiz Hisseler", **Vergi Dünyası**, Sayı: 205, s. 74-82

(3) Mustafa ÖZYÜREK, Erdal SÖNMEZ, Garip AYZA, **Yeni Vergi Kanunu'nun Yorum ve Açıklamaları (4444 Sayılı Kanun)**, TÜRMOB Yayınları No: 88, s. 92

(4) Sakıp ŞEKER, "Karın Sermayeye İlavesi Kar Dağıtımı Sayılmaz Ne Anlama Gelmektedir?", **Yaklaşım**, Yıl: 7, Sayı: 82, Ekim 1999, s. 127

(5) ERDEM, a.g.m., s. 81

(6) Daha geniş bilgi için bkz. DOĞRUSÖZ, a.g.m., s. 30-